

GRADIVO
Miscellanea

Metoda Mastnak, Ljubljana

**TERMINOLOŠKA OZNAKA SESTAVNIH
DELOV FLEURONNIRANIH INICIAL
ZGODNJEGA 14. STOLETJA**

Nedvomno so fleuronnirane iniciiale tisti dekorativni deli iluminiranih rokopisov, ki v umetnostnozgodovinski literaturi do nedavnega niso bili prav pogost predmet obsežnejših razprav ali natančnejšega preučevanja in šele v zadnjem času vzbujajo posebno pozornost stroke. Podlaga za pričujoči članek je del diplomske naloge, v kateri sem obravnavala fleuronnirane iniciiale v avstrijskih kodeksih med letoma 1290 in 1330¹, mišljen pa je kot prispevek k slovenski terminologiji nekaterih sestavnih delov fleuronniranih inicial. V izbor so prišli avstrijski rokopisi, ker o slovenskih fleuronniranih inicialah zaenkrat še ni objavljenega dovolj slikovnega gradiva, ki bi omogočalo vpogled v razvoj fleuronnirane ornamentike v določenem časovnem obdobju. Ker pa so naši in avstrijski rokopisi tesno povezani, je mogoče uvajati širše veljavno terminologijo na podlagi ene skupine; poglobljeno raziskovanje fleuronnéeja v slovenskih kodeksih pa bo omogočilo, da se obstoječa terminologija razširi in obogati. Brez natančnega poimenovanja ornamentalnih prvin fleuronnéeja raziskava le-tega ni mogoča, kar se je izkazalo že pri analizi navidezno ozke skupine inicial, ki sem jih obravnavala v omenjeni diplomski nalogi, zasledovanje pojava določenega elementa fleuronnéeja, njegove pogostosti ali odsotnosti (kar je v nalogi prikazano na tabelah) pa pomeni tudi oporo za datacije rokopisov.

Začetki razvoja fleuronnirane iniciiale segajo v sredino 12.

¹ Fleuronnirana *ornamentika v avstrijskih kodeksih med letoma 1290 in 1330*, Oddelek za umetnostno zgodovino, Filozofska fakulteta, Ljubljana, 1997. Svoji mentorici prof. dr. Nataši Golob se iskreno zahvaljujem za prijazno pomoč pri diplomski nalogi, še posebej za dragocene nasvete in mnenja, ki so pomagala k bistrivni terminološke problematike delov fleuronnéeja, ki sem jih v nalogi obravnavala. Za risbe se lepo zahvaljujem Mihi Kuncu.

GRADIVO

The manuscript page features a large, ornate initial 'P' at the top left, marking the beginning of a section. The text is written in a Gothic script with several large initials. A ruler is placed horizontally across the middle of the page. Marginal notes are present on both sides, and there are several small annotations throughout the text.

Prima pars omniū de hijs que
 valent ad detestatoꝝ uicij i omniū
 Secūda pars omniū de uicio gule
 Tercia omniū de uicio luxurie. Quarta
 de uicio auaritię. Quinta de uicio
 invidia. Sexta de uicio
 superbia. Septima de uicio
 inuidia. Octa de uicio
 inuidia de peccato lingue.

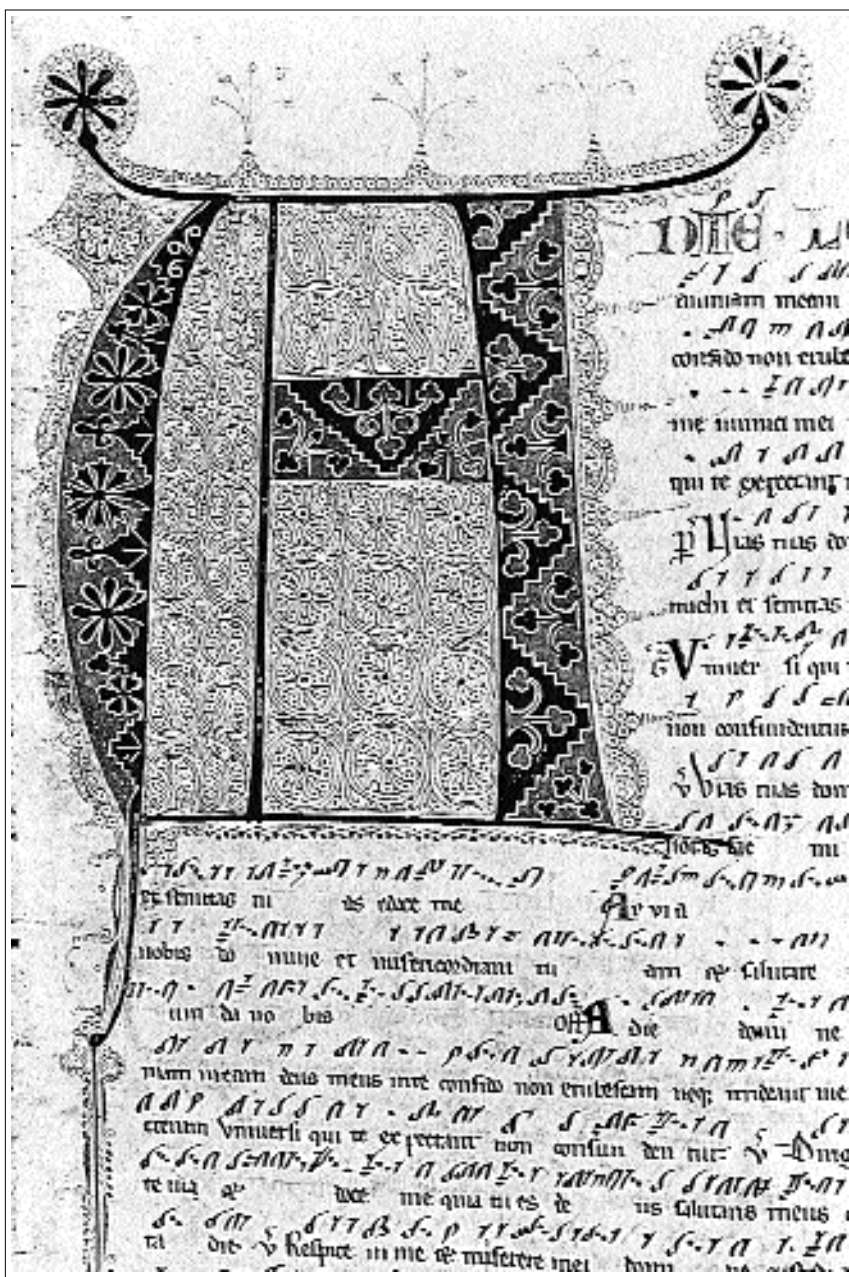
Prima pars omniū tres rōes. ad
 probandū qđ deus sume ad peccatū. Ad
 probandū qđ deus sume ad peccatū
 in uicio. Tercio enim ait. vi. que peccatū auct
 hō. Quarto oīdē qđ magister uicij aspect
 est.

Secūda pars pncipalis subdiuidi in
 unj partes. lere possun
 Secūda de spē
 reberitate. Deū de. v. spē. quas disti
 gut Gregoriū. si Genesim. xxx. ca. calys.
 unj. spē. Tercia omniū de unj. satellan
 b: quibz utriū gule. Tercia omniū. viij.
 inuidia omniū utriū gule. f. b. c.

Prima pars pncipal
 inuidia. Quar. si tres. inuidia. et el. inij
 mal. qđ facit illis utriū proximo. Quar.
 m. viij. omniū. quā. facit deo. Noni
 omniū. mala que in scriptura legunt. pncip
 se est. in uicio. reque corripit. enen. iur. hijs q
 hoc uicio laborat. Decima omniū. quomō
 hoc uicij sit grauius. in finitas. r. qre. Ter
 cia decia omniū. qđ hoc uicij grauius ē. in finis
 r. qđ. in. vi. ē. finitas. illius. seruantis.
 Commentū. aban. particulū. cā. b. uicij
 tis. si. ponit. vbi. agt. de. elerare. ponunt.
 v. hō. s. ual. rōe. hōe. Noui. r. rōe. r. rōe.

Pler. de
 spē. in
 agt. de
 illi. pnc
 magnit
 et. spē
 per. q. r.
 desupe
 illi. pnc
 fornica
 cā. r. ca
 Octo. agt
 viij. q. a
 licet. o
 se. p. q. i
 inuicij
 nō. ubi
 oīdē. d.
 licet. oīdē.

1. Melk, Stiftsbibliothek, CMe 827, fol. 1r



2. Klosterneuburg, Stiftsbibliothek, CC1 73, fol. 6r

GRADIVO



3. Dunaj, Oesterreichische Nationalbibliothek, Cod. 393, fol. 117r

stoletja – takrat se je v Franciji začel proces, ki je vitici odvzemal telesnost in jo preoblikoval v linearni ornament. Okrog leta 1230 je bila abstraktna vitica v Franciji že popolnoma razvita, v začetku 14. stoletja pa je dosegla vrh svojega razvoja, ki je potekal od palmetnega fleuronnéja in fleuronnéja drobnih listkov ter drobnega spiralastega fleuronnéja v 14. stoletju.² V teku 14. stoletja je na zahodu ustvarjalni razvoj fleuronnéja zamrl, saj je v Franciji in Angliji zopet prevladala slikarska iniciala.³ V Srednji Evropi so bili novi impulzi najprej sprejeti v Švici in na jugovzhodu Nemčije, na začetku 14. stoletja pa so bili v Avstriji na tem področju doseženi že pomembni rezultati (Heiligenkreuz, Lilienfeld, Kosterneuburg, St. Florian). Zaslužni za razmah fleuronniranih inicial so tudi cistercijanski samostani, saj je bila prav cistercijanska knjižna oprema naklonjena monokromnemu, risarskemu principu.⁴ Vrhunec je bil na avstrijskem področju dosežen z listnato spiralnim fleuronnéjem v 5. in 6. desetletju 14. stoletja.

V slovenski terminologiji je za tovrstno okrasje najbolj uveljavljen izraz fleuronné, fleuronnirana iniciala.⁵ Povsem soroden izraz za tako okrašene črke je bil v rabi že v 14. stoletju.⁶ Fleuronnirano inicialo predstavlja kompaktno, lahko enobarvno, v največ primerih dvobarvno (v kodeksih Slovenije in sosednjih dežel je najpogostejša kombi-

² O. Mazal: *Buchkunst im Wandel der Zeiten. Buchkunst der Gotik*, Graz, 1975, str. 85 in P. Stirnemann, Fils de la vierge. L'initiale à filigranes parisienne: 1140–1314, *Revue de l'art*, 90, 1990 (od tod citirano Stirnemann, Fils de la vierge), str. 58–74.

³ G. Schmidt: *Die Malerschule von St. Florian*, Graz-Köln, 1962 (od tod citirano Schmidt, *Die Malerschule*), str. 177.

⁴ N. Golob: *De civitate Dei* iz Bistre, ZUZ, n. v. XXIX, 1993 (od tod citirano Golob, *De civitate Dei*), str. 16.

⁵ V istem pomenu je izraz uporabljan tudi v nemški terminologiji, v starejši slovenski in nemški literaturi pa pogosto naletimo tudi na danes zastareli in za tovrsto ornamentike neprimeren termin *filigranska iniciala* (nem. ‚*Filigran*‘, ‚*Filigranornament*‘).

⁶ S. Scott-Fleming: *The analysis of pen flourishing in thirteenth-century manuscripts*, Leiden, 1989 (od tod citirano Scott-Fleming, *The analysis*), str. 9, navaja zapis papeških računov iz leta 1338. Gre za plačilo magistru Andreasu de Benays za izdelavo fleuronniranih inicial: »*pro litteris floritis, precio ix sol. Pro centenario quodlibet*«. Avtorica navaja podatke po F. Ehrle, *Historia Bibliothecae Romanorum Pontificum I*, Rim, 1890, str. 156–158.

nacija rdeče in modre barve)⁷ inicialno telo, ki je postavljeno v napeto harmonijo z navidezno breztelesnim fleuronnéjem – linearnim, s pesom izrisanim ornamentom, ki v gosti mreži zapolnjuje prostor notranjega in zunanjega inicialnega polja. Oba elementa, črka in fleuronné, ohranjata svojo samostojnost; črka, čeprav je obkrožena z motivi ornamenta, ostaja čitljiva in neodvisna od dekoracije, ki jo obdaja. Fleuronné pa ne pomeni zgolj ornamentalne dopolnitve inicialnega telesa, temveč tudi nov odnos med črko in stranjo. Črka ni zaprta vase, temveč je z ornamentalnim okvirom in iz njega izhajajočimi oblikami neposredno povezana z besedilom.⁸

Poleg miniatur in slikarskih inicial nastopajo fleuronirane iniciiale predvsem kot sekundarne oblike okrasja na podrejenih mestih. Skromna vloga in oblika fleuronirane iniciiale ji dajeta posebno mesto v zgodovini umetnosti. Ker je bila izdelava fleuroniranih inicial veliko preprostejša in cenejša kakor izdelava slikarskih inicial, so v rokopisih zastopane v mnogo večjem številu, pa tudi dvom, ali so bile izdelane v istem času in na istem mestu kakor besedilo, je tako manjši.⁹ Zato so fleuronirane iniciiale pomembna opora pri datiranju in lokaliziranju rokopisov, natančnejše preučevanje njihovih sestavin pa bo prineslo tudi zanesljivejše in natančnejše odgovore.¹⁰

Deli fleuronnéja, ki so predstavljene v tem članku, so sestavine inicial, nastalih med letoma 1290 in 1330 v Salzburgu, Lilienfeldu, Klosterneuburgu, St. Florianu in v nekaterih laičnih skriptorijih v okolici Dunaja. Dele, ki niso imeli svojega imena v slovenščini, sem poimenovala s prevodom ustreznega termina iz nemške ali (redkeje) angleške literature. V primerih, kjer se je terminologija v istem jeziku raz-

⁷ Golob: *De civitate Dei*, str. 16.

⁸ M. Roland: *Illuminierte Handschriften aus Niederösterreich in der Universitätsbibliothek Graz, Codices manuscripti*, 17, 1994 (od tod citirano Roland, *Illuminierte Handschriften*), str. 5.

⁹ Seveda je bilo tudi vedno mogoče, da je florator pozneje in drugje dodal inicialo na mesto, ki ga je prej pripravil kopist, vendar se je to v primerih fleuroniranih inicial zgodilo redkeje, saj je bilo sposobnega floratorja mogoče najti veliko prej kot dobrega iluminatorja. J. G. Gumbert, *The Dutch and their books in the manuscript age, The Panizzi Lectures*, 1989, str. 30.

¹⁰ *Ib.*

hajala, sem izbrala izraz, ki je, preveden v slovenščino, določen del opisoval najbolj nazorno. Motive, ki so se kot značilne sestavine v kontekstu fleuronnéja večkrat pojavljali, v tuji literaturi pa niso bili posebej imenovani, sem (zasilno) poimenovala; kadar je bila opisna oblika predolga, sem izbrala ime, ki spominja na podoben objekt. Predstavitev posameznih elementov bi bila najbolj nazorna, če bi bili le-ti razdeljeni v skupine motivov notranjega inicialnega polja, zunanjega inicialnega polja in obšiva. Ker pa se večina motivov pojavlja na vseh izraznih poljih iniciale, bi takšen pregled izgubil smisel. Zato sem fleuronirano ornamentiko razdelila na naslednje skupine: motivi, ki jih sestavljajo brsti, motivi, ki jih sestavljajo biseri, deli, ki sestavljajo okrasne letve, deli, ki so sestavni del polnil medaljonov. Dele, ki se lahko pojavijo na vseh omenjenih področjih ali pa imajo širši pomen oz. vlogo v fleuronirani ornamentiki, pa sem uvrstila v samostojno skupino. Posebej poudarjam, da sem pri navajanju predelov, kjer se posamezni elementi pojavljajo, imela v mislih slikovno gradivo, ki ga omenjam v diplomski nalogi.

Brstni motivi

Brst



Okrogel brst s kratkim pecljem je ena izmed sestavnih oblik fleuronnéja. Pogosta je tudi različica z vrisanim krogec ali piko. (Glej slika 1.)



Brst z dolgim stebлом

Gre za dvojno linijo, ki se konča z brstom, ki je bodisi prazen bodisi ima vrisan krogec ali piko. (Glej slika 1.)



Dvojni brst

Kratko stebelce, ki se na vsaki strani zaključuje z brstom. (Glej Buberl,¹¹ str. 196, sl. 196.)



Dvojni brst z dolgim stebлом

Motiv, enak prejšnjemu, le da ima dolgo steblo. (Glej Buberl, str. 200, sl. 200.)

¹¹ P. Buberl: Die illuminierten Handschriften in Steiermark I. Teil, Beschreibendes Verzeichnis der illuminierten Handschriften in Oesterreich, Leipzig, 1911 (od tod citirano Buberl).



Ušesasti brst

Motiv dvojnega brsta s kratkim, ukrivljenim stebлом. Pojavlja se kot medaljonsko polnilo, kot del obšiva in tudi okrasnih letev, ne gre pa ga zamenjevati z dvojnim brstom, ki ima ravno steblo. (Glej slika 1.)



Pahljačasti brst

Zaokrožena oblika brsta se je razprla v »pahljačo«. Največkrat, ni pa pravilo, ima vrisan krogec ali piko. (Glej Buberl, str. 194, sl. 192.)



Nagrebenjen pahljačasti brst¹²

Gre za različico pahljačastega brsta, le da ima ta nagrebenjeno površino. Je neke vrste »hibrid« med polpalmetnim listom in brstom. (Glej Buberl, str. 194, sl. 192.)



Brstni šopek

Šopek treh ali več brstov, ki se navadno pojavlja v kotih med inicialnim telesom in okrasno nitjo/repom, *caudo*, kot polnilo vogalov štirikotnega obšiva, v več različicah tudi kot polnilo medaljonov. (Glej slika 2.) (Cf. *Medaljoni in medaljonska polnila*)



Naplasteni brst

Nakopičeni brstni elementi, npr. motiv brsta z dolgim stebлом, na katero so položeni še dvojni in enojni brsti. Motiv se navadno pojavlja na obšivu in repu. (Glej slika 1.)



Brstni niz

Drug za drugim nanizani brsti. Pojavljajo se, podobno kot biserni nizi, na obšivu in okrasnih letvah. (Glej Roland, str. 17, sl. 5.)



Niz razmaknjenih brstov

Različica prejšnjega motiva, le da so brsti med seboj razmaknjeni. Kot obšiv se lepijo ob haste, trebuhe, serife, redkeje nastopajo kot del repa. (Glej slika 3.)

¹² S. Scott-Fleming ga imenuje ‚*the Extended Fan*‘. Scott-Fleming: *The analysis*, str. 44.

Biserni motivi



Biseri



Biseri praviloma ne nastopajo sami zase, temveč v skupinah: nanižani sestavljajo biserni niz, v skupinah biserne piramide, biserne grozde in biserne kepe. Lahko imajo vrisane krogce ali pike.¹³

Biserni niz



Nizi biserov, ki so ponavadi del obšiva ali repov. Enako kakor njihov sestavni del – biser se tudi ti motivi pojavljajo v treh različicah: kot nizi praznih biserov in biserov z vrisanimi krogci oziroma pikami. (Glej Buberl, str. 197, sl. 197.)

Biserna piramida



Piramidasto razporejeni biseri, večinoma z vrisanimi krogci. Njihovo število variira od tri do šest. V nekaj primerih so piramide dopoljene z manjšimi, »pomožnimi« biseri, kadar pa ti strukturo piramide porušijo, govorimo o t. i. bisernem grozdu in biserni kepi. (Glej slika 2.)



Biserna kepa

Skupinica različno velikih in oblikovanih biserov, ki se najpogosteje pojavljajo v kotih med inicialnim telesom in repom, *caudo*, ter na serifih. (Glej Roland, str. 21, sl. 15.)



Biserni grozd¹⁴

V primerjavi z motivom biserne kepe gre za nekoliko večjo skupino biserov in brstov različnih velikosti ter oblik, ki se pojavljajo na vogalih obšiva. (Glej Schmidt, str. 182, sl. 110.)

¹³ V literaturi je omenjeni motiv poimenovan zelo raznoliko. Cf. Stirnemann, *Fils de la vierge*, str. 68, Schmidt: *Die Malerschule*, str. 172–189, Roland: *Illuminierte Handschriften*, zlasti str. 2 in str. 6, Scott-Fleming, *The analysis*, str. 55, Graf: *Zur Geschichte der Fleuronéinitiale unter besonderer Berücksichtigung der österreichischen Handschriften des 13. und 14. Jhds.*, Phil. Diss., Wien, 1968 (od tod citirano Graf, *Zur Geschichte der Fleuronéinitiale*), str. 15.

¹⁴ Motiv, ki ga g. Schmidt imenuje *Ecktraube*. Schmidt: *Die Malerschule*, str. 180.

Motivi okrasnih letev

Fleuonnirana letev je vrsta okrasne letve z značilnimi deli fleuonnéeja, ki poteka od iniciale po robu navpično in tudi vodoravno, lahko pa obdaja tudi celotno zrcalo ter tako oblikuje neke vrste fleuonnirani okvir. (Glej Roland, str. 16, sl. 4.)



Ribja kost¹⁵

Motiv okrasne letve s kavljastimi, zrcalno preslikanimi odganjki, ki neposredno spominja na ribjo kost. (Glej slika 3.)



Pero

Motiv navadno zaključuje okrasno nit ali rep na spodnjem ali zgornjem robu. (Glej Roland, str. 14, sl. 1.)



Nazobčana blazinica

Ozek, poln segment kroga s kratkimi zobci, ki se zaporedno ali v kombinacijah z drugimi motivi v presledkih pojavlja na okrasnih letvah. (Glej slika 3.)



Kombiniran izbočen motiv

Gre za delno gladko delno nazobčano blazinico, ki se pojavlja v enakem kontekstu kot prejšnji motiv. (Glej Roland, str. 14, sl. 1.)



Trikoten nazobčan motiv

Še ena različica prejšnjih dveh motivov. Namesto segmenta kroga je uporabljena trikotniška oblika, ki je skoraj po pravilu nazobčana. (Glej slika 1.)



Oblika J¹⁶

Element, ki nastane s kombinacijo izbočenega motiva in spiralaste ga končiča. Na okrasnih letvah se oblike J navadno pojavljajo v presledkih, lahko so enojne ali pa zrcalno preslikane. (Glej slika 2.)

¹⁵ Cf. Roland: *Illuminierte Handschriften* str. 11, opomba 39.

¹⁶ Neposreden prevod nemškega termina *J-Forme* (Cf. Roland, *Illuminierte Handschriften*, str. 5, Schmidt, *Die Malerschule*, str. 180). Skoraj enako imenuje to komponento Scott-Fleming, *The analysis*, str. 52 – *the J Decoration*.

Medaljoni in medaljonska polnila

Medaljoni so z dvojno linijo oblikovana okrogla oblika, navadno zapolnjena z različnimi kombinacijami brstov ali pa s spiralasto zavito dvojno linijo. Nastopajo kot polnilo notranjega inicialnega polja, pojavljajo se v samem telesu črke ali pa v zunanjem inicialnem polju.



Medaljon z brstnim drevescem

Polnilo medaljona so simetrično razporejeni brsti, ki spominjajo na drevesce. Pojavljajo se z vrhnjim brstom ali brez, zadnji par brstov je obrnjen bodisi navznoter bodisi navzven, lahko so postavljeni na glavo ali prevrnjeni na bok. (Glej slika 2.)



Medaljon z brstnim kolescem

Središče medaljona je poudarjeno z biserom z vrisanim krogcem, okrog njega pa so drug za drugim razporejeni brsti, ki ustvarjajo vtis kolesa. (Glej slika 2.)



Na četrtnine deljeni medaljoni

Medaljon je z dvema pravokotno postavljenima razprtima linijama razdeljen na četrtnine (osmine), ki so zapolnjene z brstnim polnilom. Navadno gre za dva brsta, obrnjena drug k drugemu ali vsak-sebi. (Glej Schmidt, str. 185, sl. 115.)



Medaljon s trikotno razporejenimi brsti

Polnilo medaljona so trije brsti, ki s svojimi stebli nakazujejo obliko trikotnika. (Glej Roland, str. 21, sl. 15.)



Medaljon s štirikotno razporejenimi brsti

Štirje brsti s svojimi stebli v medaljonu nakazujejo štirikotnik. (Glej Schmidt, str. 182, sl. 110.)



Medaljon z brstnim šopkom

Medaljon je zapolnjen z dvema ali več pari brstov, ki »poganjajo« z dna medaljona. Zaključijo se z vrhnjim biserom oziroma kapljico. (Glej slika 3.)



Medaljon z motivom pavjega repa

Osrednji element motiva sta dva, drug k drugemu obrnjena brsta, obkrožajo pa ju pahljačasto razporejeni brsti. (Glej slika 2.)



Spiralasto zaviti medaljoni

Medaljonsko polnilo je spiralasto zavita dvojna linija. (Glej slika 2.)



Medaljoni, oviti v obliki črke S

Dva medaljona ne stojita sama zase, temveč imata skupno ovojno linijo, ki se okoli njiju ovija v obliki črke S. Kadar gre za tri medaljone, je tretji običajno samostojen, vdet med oba ovita. (Glej sl. 3.)



Medaljon s šopkom treh brstov

Medaljonsko polnilo (v takšnih primerih gre največkrat za sploščeno obliko medaljona) so trije brsti, speti v brstni šopek. (Glej Roland, str. 31, sl. 32.)

Drugi elementi

Razprta linija¹⁷



Tanka linija neobarvanega pergamenta, ki nima lastnih obrisov, temveč nastane v negativu barvne površine. V notranjem inicialnem polju nastane z razmikom fleuronéeja na (navadno zrcalno preslikani) polovici, v telesu črke pa je to neobarvan pas med dvema barvnima poljema, ki se razvija v preproste ali zapletene rastlinske oblike. (Glej slike 1, 2, 3.)



Dvojna linija

Oblikujeta jo dve tanki, vzporedni liniji. V notranjem ali zunanem inicialnem polju oblikuje več motivov fleuronéeja, npr. medaljone, spirale, zaroblja štirikoten obšiv itn. Predstavlja pa lahko tudi osnovo fleuronirane letve, na katero se vežejo značilne sestavine. (Glej slike 1, 2, 3.)



Razprto notranje inicialno polje

Notranje polje iniale je navpično razdeljeno na dve zrcalno preslikani polovici. Med obema polovicama nastane motiv t.i. razprte linije, ki je lahko prazna ali polna, zapolnjuje jo lahko biserni niz ali poljuben ornamentalni motiv. (Gl. Roland, str. 24, sl. 19 ter sl. 3.)

Obšiv¹⁸



Ornamenti, ki se izražajo na področju zunanjega inicialnega polja. Obšiv lahko sestavljajo preprostejši deli (glej Buberl, str. 196, sl. 196), npr. niz razmaknjenih brstov, ali pa nastopajo kompleksne kombinacije različnih sestavin, ki najpogosteje oblikujejo t.i. štirikotni obšiv. Ta oklepa inicialno telo in oblikuje zunanje inicialno polje (navadno ob besedilni strani) v štirikotnik. (Glej slika 3.)

¹⁷ V nemški literaturi jo navadno poimenujejo *Ausgesparte Linie* (Roland), *die weisse Trennungslinie* (Graf), Schmidt pa jo imenuje z zlatarskim imenom *Stege*, prav tako tudi Graf.



Razcepljen štirikotni obšiv

Različica štirikotnega obšiva, pri kateri je fleuronné razdeljen z razprto linijo in poteka od vogala obšiva proti inicialnemu telesu. Le-ta je lahko prazna ali zapolnjena, npr. z biseri (Glej slika 3.)



Polpalmetni list

Polpalmetni list na kratkem peclju, ki tako kot brst pomeni eno izmed osnovnih (le da starejših) sestavin fleuronnéja. Notranja inicialna polja, ki bi jih zapolnjeval le palmetni fleuronné, so proti koncu 13. stoletja zelo redek pojav, izjeme so le manj kvalitetni floratorji, ki motiv palmeta uporabljajo še v 14. stoletju.¹⁹ Polpalmetni listi nastopajo tudi v obšivu.²⁰ (Glej slika 1.)



Kavljasti niz

Motiv na nit nanizanih kaveljčkov. Navadno se pojavljajo ob hastah in serifih pa tudi kot del okrasnih letev.²¹ (Glej slika 2.)



Mrežasti krog²²

Krogec, zapolnjen s tankimi navpičnimi in vodoravnimi črtami. V devdesetih letih 13. stoletja se pojavljajo kot del medaljonskega polnila, med letoma 1300 in 1315 pa so pilepljeni ob črkovno telo in okrasne letve. Skupaj z drugimi mrežastimi oblikami lahko oblikujejo motiv cvetlice. (Glej Schmidt, str. 176, sl. 101.)



Mrežasti segment kroga

Segment kroga, zapolnjen z navpičnimi in vodoravnimi črtami. Ponavadi so v samem segmentu kroga ali pa na rob pritrjeni brsti, biseri ali kombinacije obeh elementov. Mrežasti segmenti se pojavljajo kot obšiv ob črkovnem telesu ali pa so pritrjeni na okrasne letve. (Glej slika 2.)

¹⁸ Termin naj bi ustrezal nemškemu *Aussenmotiv* in *Besatzmotiv*. Df. Ch. Jakobi, *Buchmalerei. Ihre Terminologie und Kunstgeschichte*, Berlin 1991, str. 51–52.

¹⁹ Roland: *Illuminierte Handschriften*, str. 11, opomba 36.

²⁰ Roland: *Illuminierte Handschriften*, str. 11, opomba 37.

²¹ Motiv se lahko pojavi tudi v notranjem inicialnem polju. Glej A. Haidinger: *Katalog der Handschriften der augustiner Chorherrnstiftes Klosterneuburg*, Wien 1991, Tafel 5. Gre za CCl 79, fol. 116r, datiran med letoma 1257–1279.

²² Roland: *Illuminierte Handschriften*, str. 2, imenuje ta motiv *die Kreuzschraffierte Scheibe*, Scott-Fleming, *The analysis*, str. 52, pa *the Pineapple*.

TERMINOLOGICAL DESIGNATION OF THE COMPONENT PARTS OF FLEURONNÉE INITIALS

The present article is intended as a contribution to the terminology of the constituent parts of fleuronnée initials from the early 14th century. Beside a short introductory discussion of the origin, development and role of fleuronnée initials it gives a detailed description of the individual elements of fleuronnée and designates the areas (the body of the initial, the interior initial field, exterior initial field), where these are most often found in the frame of the initial. The initials studied originated between the years 1290 and 1330 in Salzburg, Lilienfeld, Klosterneuburg, St. Florian and in some lay scriptoria around Vienna. These manuscripts were chosen because there is not as yet sufficient published material about Slovenian initials to give an insight into the development of fleuronnée ornaments in the chosen period. But since Slovenian and Austrian manuscripts are closely connected, we can introduce a terminology which will have wider validity on the basis of a single group; in-depth research on fleuronnée in Slovenian codices will enable us to extend and enrich the existing terminology.

Those parts for which there is no name in Slovenian are denoted by a translation of the appropriate term from the German or (more rarely) English literature. In cases where there is alternative terminology in the same language the expression chosen for translation is that whose Slovenian translation most clearly describes the part in question. Motifs which appear more than once as characteristic elements in the context of fleuronnée, but which have not been given specific names in the foreign literature have been (provisionally) named; where the descriptive form would be too long, a name which is reminiscent of a similar object has been chosen. The presentation of the individual elements would be clearest if they were divided into groups of motifs of the interior initial field, the exterior initial field and the border. However, since the majority of the motifs appear on all fields of the initials such a classification would not be useful. The fleuronnée ornaments have thus been classified into the following groups: motifs made up of fleurons, motifs with pearls, parts of ornamental ladders, parts which are components of the filling of medallions. Parts which can be found in all the above areas or which have a wider significance or role in fleuronnée ornamentation have been classified into a separate group.

Pictorial material:

1. Melk, Stiftsbibliothek, *CME 827, fol. 1r*
2. Klosterneuburg, Stiftsbibliothek, *CCI 73, fol. 6r*
3. Wien, Österreichische Nationalbibliothek, *Cod. 393, fol. 117r*